

Nr 354.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa förmåner till värnpliktiga; given Stockholms slott den 5 oktober 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Allan Vougt.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 oktober 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet samt t. f. chefen för kommunikationsdepartementet statsrådet Danielson anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, fråga om vissa förmåner till värnpliktiga och anför därvid följande.

I. Inledning.

De grundläggande bestämmelserna om värnpliktigas avlöningsförmåner i fredstid återfinnas i kungörelsen den 5 mars 1926 (nr 60) angående avlöning för rullförings-(sjöruddförings-)befäl och värnpliktiga under fredstid m. m. med i kungörelsen sedermera vidtagna ändringar (1933: 247, 1936: 444, 1938: 38, 1939: 224, 1939: 752 och 1941: 284). Kungörelsen är uppdelad på två huvudavsnitt, avseende *dels* avlöning för rullförings-(sjöruddförings-)befäl samt er-

Bihang till riksdagens protokoll 1945. 1 saml. Nr 354.

sättning åt dem, som ha att taga befattning med inskrivning eller redovisning av värnpliktiga m. m., *dels ock* ersättning åt värnpliktiga vid inställelse till och återfärd från inskrivningsförrättning eller tjänstgöring samt de värnpliktigas förmåner under fredstid. Vissa av de i kungörelsen intagna bestämmelserna ha emellertid satts ur kraft genom tillkomsten av ändrade eller nya bestämmelser. Sålunda har genom Kungl. Maj:ts brev den 9 februari 1940 utfärdats särskild bestämmelse rörande ersättning till värnpliktiga för in- och utryckningsresor (jfr kungörelsen 1945: 415). Genom kungörelsen 1942: 527 med däri sedermera vidtagna ändringar (1943: 123, 1944: 498 och 1945: 416) ha i fråga om penningbidraget utfärdats provisoriska bestämmelser. I kungörelsen 1942: 527 ha vidare intagits bestämmelser om premier till värnpliktiga, som uttagits för viss längre tids utbildning.

Tillkomsten av 1941 års värnpliktslag samt 1941 års inskrivningsförrättning har medfört så omfattande förändringar beträffande 1926 års kungörelses giltighetsområde, att kungörelsen icke längre står i god överensstämmelse med gällande värnpliktsförfattningar. Genom 1941 års värnpliktslag ha införts nya grundläggande bestämmelser för de värnpliktigas inskrivning och redovisning. För den nya organisationen ha särskilda föreskrifter utfärdats, varigenom det huvudavsnitt av 1926 års kungörelse, som reglerar avlöning åt rullförings- (sjöruddförings-) befäl m. m., numera till övervägande del icke tillämpas. I anslutning till bestämmelserna beträffande rullföringspersonalen ingå i detta huvudavsnitt vissa föreskrifter avseende ersättning åt dem, som ha att taga befattning med inskrivning eller redovisning av värnpliktiga m. m. Dessa föreskrifter, som även avse personer, vilka icke tillhöra krigsmakten, äro delvis fortfarande erforderliga men äga ringa samband med föreskrifterna om de värnpliktigas förmåner, vilka behandlas i det andra huvudavsnittet av 1926 års kungörelse.

I skrivelse den 15 februari 1944 till Kungl. Maj:t har *chefen för armén* med hänvisning till numera inträdda ändrade förhållanden avgivit förslag till nya bestämmelser på förevarande område, över vilket förslag *försvarets civilförvaltning* den 14 april 1944 avgivit utlåtande. Arméchefen har därvid förordat, att i en kungörelse med bestämmelser angående avlöning och andra förmåner åt värnpliktiga under fredstid sammanföras föreskrifterna om värnpliktigas förmåner och att i en kungörelse angående ersättning åt dem, som ha att taga befattning med inskrivning och redovisning av värnpliktiga under fredstid, intagas övriga erforderliga bestämmelser.

Arméchefens förslag har sedermera inom försvarsdepartementet överarbetats av assessorn H. Edsberg och förvaltaren A. Almroos (i det följande benämnda *utredningsmännen*). I sådant hänseende ha utredningsmännen framlagt förslag *dels* den 15 maj 1945 till bestämmelser om avlöning m. m. till värnpliktiga, *dels ock* den 31 juli 1945 till bestämmelser om ersättning åt inskrivningsrådets samt inskrivningsnämndernas ledamöter och biträdande personal m. m. Av förenämnda spörsmål är frågan om avlöning m. m. till värnpliktiga av beskaffenhet att i vissa delar böra underställas riksdagen. Anmärkas bör, att utredningsmännens förslag i vad rör avvägningen av penning-

bidrag och premier till värnpliktiga icke innefattar några ändringar i förhållande till vad som för närvarande gäller.

Över förstnämnda förslag ha, till följd av remiss, utlåtanden avgivits av cheferna för armén, marinen och flygvapnet, chefen för försvarsstaben, chefen för centrala värnpliktsbyrån, chefen för sjövärnsskåren, arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsförvaltning, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Norrbottens län, järnvägsstyrelsen, statskontoret och försvarsväsendets lönenämnd. Vidare har värnpliktiga officerares riksförbund begagnat sig av erhållet tillfälle att yttra sig över förslaget.

I det följande upptages frågan om förmåner till värnpliktiga i de delar, som påkalla riksdagens beslut.

2. Värnpliktigas resor i samband med inskrivning samt inryckning till och utryckning från tjänstgöring.

Enligt gällande bestämmelser — 5 § kungörelsen 1926: 60 — äger värnpliktig, som för inställelse vid inskrivningsförrättning, till vilken han blivit kallad, har att från hemvistet i kyrkobokföringsorten till förrättningsstället tillryggalägga mer än 2 nymil, för såväl fram- som återresan uppbära en gottgörelse av 1 krona för varje överskjutande nymil. Uppehåller sig värnpliktig tillfälligtvis å annan ort än kyrkobokföringsorten, äger han för inställelse vid vederbörlig inskrivningsförrättning åtnjuta ersättning efter enahanda grunder för färd från vistelseorten till förrättningsstället och åter, dock icke med högre belopp än som skulle ha utgått för färd från hemvistet i kyrkobokföringsorten och åter. Befinner sig å sjömanshus inskriven värnpliktig vid den tid, då färden för inställelse vid inskrivningsförrättning skall anträdas, icke i sitt hemvist, må dock den tillfälliga uppehållsorten inom riket vid gottgörelsens beräkning för såväl fram- som återresan betraktas såsom hemvist, om han med intyg av statens tjänsteman, pastor, sjömanshusombudsman, fartygsbefälhavare eller järnvägsstationsföreståndare eller ock medelst sjöfartsbok styrker, att han från den orten anträtt färden. För inställelse vid annan inskrivningsförrättning än den, till vilken den värnpliktige blivit kallad, utgår icke någon gottgörelse. Ersättning för resa i samband med inskrivning utbetalas genom länsstyrelsens försorg om möjligt vid förrättningstillfället.

I fråga om resa vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring gäller enligt 6—8 §§ kungörelsen 1926: 60 och Kungl. Maj:ts brev den 9 februari 1940 med särskild bestämmelse rörande ersättning till värnpliktiga för in- och utryckningsresor i huvudsak följande.

Värnpliktig, som för inställelse till tjänstgöring har att tillryggalägga mer än 2 nymil från sitt hemvist i kyrkobokföringsorten till vederbörlig samlingsplats eller tjänstgöringsort och som icke förut förfallolöst uteblivit från värnpliktstjänstgöring, äger att för såväl inställelsen som återfärden från tjänstgöringsorten eller fastställd upplösningsplats uppbära en gottgörelse av 1 krona för varje överskjutande nymil. Dock skall, därest den värnpliktige för inställelsen eller återfärden beredes fri resa å järnväg eller vattenfärd, gott-

görelse efter angivna grunder utgå endast för färden till och från den järnvägsstation eller tilläggsplats, där han anvisats börja eller vid återfärden sluta resan. Värnpliktig, vilkens hemvist är beläget mer än 2 nymil från tjänstgöringsort, må erhålla såväl för inställelse till tjänstgöringsorten eller vederbörlig samlingsplats som för återfärd från tjänstgöringsorten eller vederbörlig upplösningsplats kostnadsfritt militärbiljett (ersättning för båtbiljett) från eller till hemorten närmast belägna järnvägsstation eller tilläggsplats. Till värnpliktig, som tillfälligtvis uppehåller sig å annan ort än kyrkobokföringsorten, utgår ersättning för inställelse till och återfärd från samlingsplats eller tjänstgöringsort högst med det belopp, som skulle ha utgått vid färd från hemvist i kyrkobokföringsorten. För å sjömanshus inskriven värnpliktig, som vid den tid, då färden för inställelse till tjänstgöring skall anträdas, icke befinner sig i sitt hemvist, må vid beräkning av ersättning den tillfälliga uppehållsorten inom riket betraktas såsom hemvist, om han styrker, att han från den orten anträtt färden. För färd från tjänstgöringsorten eller fastställd upplösningsplats må för å sjömanshus inskriven värnpliktig ersättning beräknas för resa antingen till hans hemvist i kyrkobokföringsorten eller till det sjömanshus han tillhör. Värnpliktig, som erhållit tillstånd att tjänstgöra vid annat truppförband (station) än det han tillhör, erhåller icke någon gottgörelse för inställelse till eller återfärd från tjänstgöring. Sker färden i kontingent, skall han dock för sådan färd åtnjuta samma förmåner som övriga i kontingenten ingående värnpliktiga. Värnpliktig, som för inställelse å samlingsplats eller direkt å tjänstgöringsorten varit berättigad att kostnadsfritt erhålla rekvisition å järnvägs- eller båtbiljett, men i stället inställt sig på egen bekostnad, må icke gottgöras större ersättning för biljettkostnaden än vad som motsvarar kostnaden för genom rekvisition erhållen biljett. Befinnes värnpliktig, som inställt sig till tjänstgöring, skola tjänstgöra vid annat truppförband (station), må han enligt vederbörande chefs beprövande kostnadsfritt erhålla järnvägs- eller båtbiljett för färd från truppförbandet (stationen).

Chefen för armén har i sin skrivelse den 15 februari 1944 bland annat framhållit, att antalet inskrivningsställen avsevärt minskats genom tillkomsten av 1941 års författningar. Uppenbara olägenheter för de inskrivningsskyldiga beträffande såväl rese- och förplägnadskostnader som förlorad arbetstid hade härigenom uppstått. Enligt 1941 års författningar hade vidare den ändringen inträtt, att ett avsevärt antal inskrivna värnpliktiga beordrades inställa sig för förnyad prövning. Dylik förnyad prövning hade icke förutsetts enligt kungörelsen 1926: 60, vadan bestämmelser om ersättning i dylika fall för närvarande saknades. Enligt arméchefens mening vore åtgärder erforderliga för att minska de genom de ändrade förhållandena uppkomna olägenheterna. Att de inställeskyldiga skulle erhålla gottgörelse för förlorad arbetsinkomst och för extra förplägnadskostnader ansåge arméchefen dock icke böra ifrågakomma. Däremot förordades vissa ändrade grunder i fråga om rätt till fri resa vid inställelse till och återfärd från inskrivningsförrättning. Olägenheterna med nuvarande system vore enligt arméchefens mening uppenbara. De värnpliktiga nödgades sålunda alltid själva förskjuta resekostnaderna. Ersättningen

bleve orättvis med hänsyn till kostnaderna för olika färdsätt och transportmedel. Arbete och kostnader för statsverket stode slutligen icke i rimlig proportion till den utbetalda ersättningens storlek. Med en kombination av systemet *fri resa*, då sådan kunde förekomma och icke vore alltför obetydlig, *gottgörelse*, då kostnadsfritt färdmedel icke kunde eller borde tillhandahållas, samt *ersättning för resekostnad* i förekommande undantagsfall undvekes enligt arméchefens mening i stort sett olägenheterna för de värnpliktiga, samtidigt som expeditiönsarbete och åtföljande kostnader för statsverket nedbringades.

För de värnpliktigas resor vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring gälla — framhåller chefen för armén — i allt väsentligt samma synpunkter som vid inställelse till inskrivningsförrättning. Arméchefen har därför ansett en överensstämmelse mellan bestämmelserna för dessa resor vara möjlig. Arméchefens förslag innebär i huvudsak att — i stället för nu utgående kontant ersättning av 1 krona för överskjutande nymil åt värnpliktig, som för inställelse till eller återfärd från inskrivningsförrättning eller värnpliktstjänstgöring har att tillryggalägga mer än 2 nymil mellan hemvistet och förrättningsstället respektive tjänstgöringsort, samlingsplats eller upplösningsplats — den värnpliktige skulle erhålla *antingen* fri resa mot företeende av honom i samband med order om inställelse tillhandahållet färdbevis (motsvarande handling vid återfärd från inskrivningsförrättning eller tjänstgöring) *eller ock* ersättning för biljettkostnad för färd med järnväg, buss, linjebil eller båt, allt under förutsättning att färdvägen med ett eller flera sådana transportmedel inalles utgjorde minst 20 kilometer. Hade den värnpliktige, utan att något av nämnda färdmedel kunde användas, att mellan hemvistet och förrättningsstället, tjänstgöringsplatsen eller den plats, där den fria resan skulle anträdas eller avslutas, färdas mer än 20 kilometer, skulle gottgörelse utgå med 75 öre för varje påbörjat överskjutande 5-tal kilometer.

Chefen för armén har vidare framhållit, att nuvarande bestämmelser om rätt till ersättning vore knutna till den värnpliktiges hemvist i kyrkobokföringsorten. För tillgodoseende av de värnpliktigas intressen, vilka mer eller mindre tillfälligt vistades å annan ort, borde föreskrivas, att den, som styrkte att vistelsen å sådan ort föranleddes av studier, arbete, avmönstring från fartyg, nära anhörigs allvarliga sjukdom eller annat synnerligt skäl, skulle erhålla fri resa från sådan plats till inskrivningsförrättningen eller tjänstgöringsorten. Vid inställelse till inskrivningsförrättning skulle dock för rätt till fri resa gälla, att den värnpliktige inställde sig vid närmaste förrättningsställe, varest han kunde undergå prövning i och för inskrivning. Värnpliktig, som vistades utom riket, skulle enligt arméchefens förslag äga åtnjuta fri resa eller ersättning för resa enligt samma grunder som övriga värnpliktiga för färd från landstigningsplats eller gränsstation inom riket till närmast belägna inskrivningsförrättning, där han kunde undergå besiktning och prövning i och för inskrivning, eller till tjänstgöringsorten. Vid återfärd från inskrivningsförrättning eller tjänstgöring skulle enligt arméchefens förslag ersättning utgå enligt motsvarande grunder som vid inställelse till förrättning eller tjänstgöring. Den nu gällande begränsade föreskriften, enligt vilken värnpliktig, som förut förfallolöst uteblivit från

värnpliktstjänstgöring, icke äger rätt till gottgörelse för färd i samband med inryckning till tjänstgöring, har arméchefen ansett böra gälla endast den tjänstgöringsomgång, vartill den värnpliktige blivit inkallad. Å sjömanshus inskriven värnpliktig, som inkallas till tjänstgöring, måste ofta — framhåller arméchefen — avmönstra å tidpunkt, som icke sammanfaller med inryckningsdagen, varigenom utan den värnpliktiges egen förskyllan olägenhet vållas honom ur förvärvssynpunkt. För att minska denna olägenhet har arméchefen föreslagit, att därest å sjömanshus inskriven värnpliktig avmönstrar före fastställd inryckningsdag vid sådan tidpunkt, att han kan färdas till sitt hemvist för att därifrån avresa till tjänstgöringsorten, den värnpliktige må på därom gjord framställning erhålla fri resa från avmönstringsplatsen till sitt hemvist.

Utredningsmännen ha i fråga om förmåner åt värnpliktiga vid resor i samband med inställelse vid inskrivningsförrättning eller vid resor för inryckning till och utryckning från värnpliktstjänstgöring ansett i princip böra gälla, att härvid uppkommande kostnader borde bestridas av statsverket. En annan sak vore, att bland annat ur gransknings- och kontrollsynpunkt praktiska skäl kunde tala mot ett utsträckande av förmånerna att omfatta gottgörelse för förlorad arbetsinkomst eller förplägnadskostnad i samband med resor i och för inställelse vid inskrivningsförrättning. Med utgångspunkt från principen att staten borde bekosta de värnpliktigas resor syntes kunna starkt ifrågasättas, huruvida bärande skäl föreläge för bibehållande av den nuvarande begränsningsregeln, att värnpliktig skulle för att över huvud taget bli berättigad till fri resa eller kontant ersättning därför ha att färdas mer än 20 kilometer. *Utredningsmännen* ha vidare framhållit, att enligt förslag i propositionen 1945: 65 angående nytt krigsavlöningsreglemente — detta förslag har numera godkänts av riksdagen — 20-kilometersgränsen förutsatts slopad vid begagnande av järnväg, fartyg, omnibus eller linjebil.

Utredningsmännen ha således kommit till den uppfattningen, att billighets-skäl talade för att även vid färd understigande 20 kilometer fri resa eller ersättning därför bereddades de värnpliktiga. Såsom allmän regel borde härvid gälla, att den värnpliktige begagnade sig av den resväg och det färd sätt, som för staten medförde minsta kostnader och med hänsyn till restid m. m. lämpligen kunde användas. Med hänsyn till den förordade huvudprincipen, att staten borde bestrida med resorna förenade kostnader, syntes ersättning icke böra utgå till värnpliktig, som färdades med skidor, cykel eller dylikt och sålunda icke åsamkades några direkta kostnader, vare sig väglängden över eller understeg 20 kilometer. Ur praktisk synpunkt vore emellertid ofrånkomligt att i viss mån begränsa rätten till dessa resor. I anslutning till bestämmelsen i 5 § första stycket allmänna resereglementet borde sålunda fri resa åtnjutas endast för färd överstigande 1 kilometer. Vidare borde inom stads, köpings eller därmed jämförligt samhälles planlagda område fri resa åtnjutas endast i samband med färd med ett och samma fortskaffningsmedel mellan planlagt område och en plats, belägen mer än 1 kilometer utanför samma område. Med hänsyn till svårigheten att upprätthålla erforderlig kontroll å de kostnader, som kunde ifrågakomma vid färd med annat transportmedel än järnväg, fartyg,

omnibus eller linjebil, borde dessutom föreskrivas, att fri resa i sådant fall finge åtnjutas endast vid färd överstigande 20 kilometer. Därest den värnpliktige icke erhållit färdhandling, som berättigade till fri resa, eller icke kunnat utnyttja erhållen färdhandling, borde ersättning utgå enligt för allmänheten gällande taxa för av resan förorsakade kostnader.

Beträffande värnpliktig, som uppehölle sig å annan ort än kyrkobokföringsorten, skulle enligt utredningsmännens förslag, i anslutning till vad chefen för armén förordat, gälla att fri resa finge — utan nuvarande begränsning med hänsyn till kostnaden för färd från hemvistet i kyrkobokföringsorten — åtnjutas från vistelseorten till platsen för inskrivningsförrättning eller tjänstgöringsorten. Såsom villkor för rätt till fri resa eller resekostnadsersättning i här avsedda fall borde dock gälla att den värnpliktige genom intyg av offentlig myndighet eller på annat sätt styrkte, att vistelsen å sådan ort föranleddes av hans verksamhet, studier, avmönstring från fartyg, nära anhörigs allvarliga sjukdom eller annan angelägenhet av synnerlig vikt, samt i fråga om inskrivningsförrättning, att den värnpliktige inställde sig å den närmast belägna plats, varest han genom inställelse kunde undergå besiktning och prövning i och för inskrivning. Vidare borde värnpliktig, som vistades utom riket, äga åtnjuta fri resa eller ersättning för resa enligt samma grunder som övriga värnpliktiga för färd från den plats inom riket, till vilken han vid resan först anlände, till närmast belägna inskrivningsförrättning, där han kunde undergå besiktning och prövning i och för inskrivning, eller till tjänstgöringsorten. Vid återfärd från inskrivningsförrättning eller tjänstgöring skulle den värnpliktige erhålla fri resa eller ersättning för resa enligt motsvarande grunder som vid inställelse till nämnd förrättning eller tjänstgöring. Vid utryckning från tjänstgöring borde dock i vissa fall värnpliktig skäligen beredas fri resa även till annan ort än den, varifrån inställelse skett. Sålunda borde den, som hade för avsikt att efter utryckningen förlägga sin verksamhet till annan plats än före inryckningen till tjänstgöring eller som vid utryckningen saknade fast bostad, erhålla fri resa eller ersättning för resa inom riket för färd från tjänstgöringsplatsen till den nya verksamhetsorten eller till plats, varest han eljest avsåge att mera stadigvarande vistas. Å sjömanshus inskriven värnpliktig borde vidare vid utryckning från tjänstgöring erhålla fri resa eller resekostnadsersättning till ort, där omedelbar påmönstring å fartyg skulle äga rum.

På sätt arméchefen förordat borde slutligen gälla, att, därest å sjömanshus inskriven värnpliktig vid inryckning till tjänstgöring avmönstrade före fastställd inryckningsdag vid sådan tidpunkt, att han kunde färdas till sitt hemvist för att därifrån avresa till tjänstgöringsorten, han skulle äga att på därom gjord framställning erhålla fri resa från avmönstringsplatsen till sitt hemvist.

I yttranden över utredningsmännens förslag har i fråga om värnpliktigas resor i samband med inskrivning samt vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring anförts i huvudsak följande.

Chefen för centrala värnpliktsbyrån har framhållit att, därest 20-kilometersgränsen slopades, årligen omkring 400 000 fria resor och gottgörelser skulle tillkomma. Av dessa avsåge ett överväldigande antal mindre värde än 2 kro-

nor; erforderligt expeditions- och kontrollarbete bleve av sådan omfattning, att kostnaderna därför torde överstiga ersättningen till de värnpliktiga. Särskilt för järnvägsmyndigheterna bleve olägenheterna framträdande. En mindre utgift för resan hade för den värnpliktige ringa betydelse i jämförelse med förlorad arbetsförtjänst. En begränsning av den fria reserätten måste alltså anses nödvändig. Den av chefen för armén hävdade principen om bibehållande av 20-kilometersgränsen syntes icke böra ändras.

Chefen för armén har understrukit de av chefen för centrala värnpliktsbyrån framförda erinringarna.

Försvarets civilförvaltning har av kostnadshänsyn ansett tveksamt om, med uppgivande av 20-kilometersgränsen, ersättning för ifrågakomna resor borde beredas de värnpliktiga utöver vad som innefattades i arméchefens av civilförvaltningen på sin tid tillstyrkta förslag i ämnet.

Järnvägsstyrelsen har beträffande resor i samband med inskrivning framhållit, att det ifrågasatta systemet för inskrivningsresornas ordnande tidigare varit föremål för styrelsens granskning och utlåtande, bland annat till chefen för försvarsstaben i skrivelse den 15 november 1943. Styrelsen hade därvid anfört, att styrelsen icke kunde tillstyrka det åsyftade systemet för beredande åt värnpliktiga av fri resa, så ej heller svenska järnvägsföreningen för de enskilda järnvägarnas vidkommande. Därest avsikten vore att bereda de inskrivningsskyldiga ökad gottgörelse, syntes det styrelsen att andra utvägar härför skulle förefinnas än genom att medgiva vederbörande fri resa. En förutsättning för förslaget genomförande vore en ändring i militärt järnvägsreglemente därhän, att tjänsteresor för värnpliktiga jämväl skulle omfatta resor till och från inskrivningsförrättning. Därmed skulle automatiskt följa, att militär-taxan komme att tillämpas även för dessa resor, i vad de avsåge järnväg såsom transportmedel. Järnvägarna skulle på så sätt åsamkas ogrundad inkomstminskning. I det system för inskrivningsresornas ordnande, som år 1943 avstyrkts, hade likväl 20-kilometersgränsen kvarstått såsom minimum för rätten till fri resa och skulle ha verkat nedbringande i fråga om resornas antal. Enligt det föreliggande förslaget avsåges rätten till fri resa inträda redan vid färd överstigande 1 km. Den härigenom uppkommande ökningen av antalet fria resor utgjorde nu ytterligare anledning för styrelsen att motsätta sig systemets införande vid järnvägarna och avstyrka bifall till förslaget i vad avsåge inskrivningsresornas hänförande till och ordnande såsom militärtransporter samt tillämpning på dem av militärtaxan.

Statskontoret har förklarat sig dela utredningsmännens uppfattning, att staten i princip borde bestrida med de värnpliktigas resor förenade kostnader och att därvid för ersättningens bestämmande huvudgrunderna i allmänna resereglementet borde vara normerande. Statskontoret tillstyrkte sålunda, att den nuvarande 20-kilometersspärren i den omfattning utredningsmännen föreslagit slopades och ersattes med allmänna resereglementets 1-kilometersbegränsning. Även i övrigt syntes bestämmelserna om fri resa och resekostnadsersättning lämpligt avvägda.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har ansett, att värnpliktiga principiellt icke

borde vidkännas kostnader för resor till och från inskrivningsförrättning. Något bärande skäl för arméchefens förslag, enligt vilket den värnpliktige på egen bekostnad skulle färdas en vägsträcka upp till 20 kilometer, eller för bibehållande av nu gällande bestämmelser, syntes ej föreligga. I övrigt syntes utredningsmännens förslag i vad det rörde de fria resorna ändamålsenligt och i tillämpliga delar i överensstämmelse med allmänna resereglementet.

Försvarsväsendets lönenämnd har ansett billighetsskäl kunna åberopas för att fria resor bereddes värnpliktiga även om färdvägen understeg 20 kilometer. Enligt lönenämndens mening borde emellertid en sådan utvidgning av rätten till fria resor eller ersättning härför icke begränsas till dem, som kunde utnyttja tåg, båt, omnibus eller linjebil för färden. Å andra sidan funne lönenämnden knappast påkallat, att fria resor eller ersättning härför bereddes värnpliktiga, vilkas färdväg till förrättnings- eller tjänstgöringsort icke vore längre än att det kunde förutsättas, att den tillryggalades till fots, på cykel eller med spårvagn eller annat färdmedel, för vilket avgiften vore obetydlig. Med utgångspunkt från det anförda ville lönenämnden därför förorda, att fri resa eller ersättning härför bereddes varje värnpliktig, vars färdväg till förrättnings- och tjänstgöringsort (samlingsplats) överstege 5 kilometer, räknat från bostaden till den plats, där inställelse skulle ske, dock att ersättning icke borde utgå för färd, som helt vore förlagd inom stads, köpings eller därmed jämförbart samhälles planlagda område.

Övriga hörda myndigheter ha i förevarande del lämnat förslaget utan erinran.

Såsom av det föregående framgår, gäller för närvarande såsom förutsättning för värnpliktigs rätt till fri resa eller ersättning för resa i samband med inställelse till inskrivningsförrättning samt vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring, att den värnpliktige har att tillryggalägga mer än 20 kilometer. I sitt förslag till nya bestämmelser på detta område har chefen för armén förordat bibehållande av denna begränsningsregel. Utredningsmännen ha däremot funnit billighetsskäl tala för att kostnaderna för här avsedda resor i princip ersättas av statsmedel, även om väglängden understiger 20 kilometer, och ha i detta sammanhang erinrat om att enligt det av innevarande års riksdag antagna krigsavlöningsreglementet kravet på viss minimiväglängd eftergivits vid anlåtande av järnväg, fartyg, omnibus eller linjebil.

Även om billighetsskäl kunna anföras till stöd för förslaget om borttagande av den nuvarande 20-kilometersgränsen, är jag likväl med hänsyn till de betänkligheter i olika hänseenden, som från vissa remissmyndigheters sida rikts mot tanken på en dylik omläggning, icke beredd att förorda ett genomförande av detta förslag. Den ekonomiska uppoffring, som de värnpliktiga i vissa fall få vidkännas genom skyldigheten att själva bekosta kortare resor, synes icke vara av större betydelse för den enskilde individen. Å andra sidan skulle den ifrågasatta omläggningen för statsverkets vidkommande medföra ökade kostnader icke blott för själva resorna utan även genom ökad arbetsbelastning för förvaltningsorganen, vilka olägenheter icke skulle stå i rimlig

*Departements-
chefen.*

proportion till den ytterligare förmån — representerande ett värde av i allmänhet högst 2 kronor för man och resa — som ett genomförande av utredningsmännens förslag skulle innebära. Jag vill i detta sammanhang även framhålla, att borttagandet av 20-kilometersgränsen såsom minimidistans för fri resa vid inställelse till och utryckning från krigstjänstgöring betingats av under beredskap och i krig rådande särskilda förhållanden och knappast torde böra åberopas till stöd för en motsvarande uppmjukning av fredsbestämmelserna.

Ur angivna synpunkter finner jag mig icke heller kunna förorda en lösning i enlighet med det av försvarsväsendets lönenämnd framkastade alternativet, innebärande att fri resa skulle få åtnjutas för färd överstigande 5 kilometer.

Jag utgår således från att såsom villkor för rätt till fri resa eller resekostnadsersättning i samband med inställelse till inskrivningsförrättning samt vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring alltjämt bör gälla, att den värnpliktige har att färdas mer än 20 kilometer. I övrigt ansluter jag mig till utredningsmännens förslag beträffande här avsedda resor. Sålunda torde, på sätt utredningsmännen förutsatt, nuvarande gottgörelse för väglängd utöver 20 kilometer böra bortfalla och den värnpliktige i stället erhålla antingen fri resa med det färd sätt, som för staten medför minsta resekostnad, eller — därest fri resa icke beredes den värnpliktige — resekostnadsersättning enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet. Vidare tillstyrker jag utredningsmännens av myndigheterna biträdda förslag därom, att värnpliktig, som uppehåller sig å annan ort än kyrkobokföringsorten, bör få åtnjuta fri resa från vistelseorten till platsen för inskrivningsförrättning eller tjänstgöringsorten under villkor att vistelsen å sådan ort föranledes av hans verksamhet, studier, avmönstring från fartyg, nära anhörigs allvarliga sjukdom eller annan angelägenhet av synnerlig vikt. I fråga om resa för inställelse vid inskrivningsförrättning bör tillika gälla, att den värnpliktige inställer sig å den närmast belägna plats, där han kan undergå besiktning och prövning i och för inskrivning. Värnpliktig, som vistas utom riket, bör på sätt utredningsmännen föreslagit äga åtnjuta fri resa eller ersättning för resa enligt samma grunder som övriga värnpliktiga från den plats inom riket, till vilken han vid resan först anländer, till närmast belägna plats, där han genom inställelse kan undergå besiktning och prövning i och för inskrivning, eller till tjänstgöringsorten, ävensom fri återresa enligt samma grunder. Vid utryckning från tjänstgöring bör värnpliktig i vissa fall medgivas fri resa även till annan ort än den, varifrån inställelsen skett. Sålunda bör den, som har för avsikt att efter utryckningen förlägga sin verksamhet till annan plats än före inryckningen till tjänstgöring, eller som vid utryckningen saknar fast bostad, erhålla fri resa eller ersättning för resa inom riket från tjänstgöringsorten till den nya verksamhetsorten eller till plats, där han eljest avser att mera stadigvarande vistas. Slutligen synes i fråga om fria resor i vissa fall för å sjömanshus inskrivna värnpliktiga böra gälla vad utredningsmännen därom föreslagit.

3. Penningbidrag under övningsuppehåll och tjänstledighet.

Såsom inledningsvis berörts, innefattar utredningsmännens förslag i fråga om avvägningen av penningbidraget till de värnpliktiga icke någon ändring i förhållande till nu gällande bestämmelser.

Enligt tidigare värnpliktslagar inräknades icke tid för uppehåll i tjänstgöringen i tjänstgöringstiden. Den värnpliktige betraktades under uppehållet i tjänstgöringen såsom utryckt och åtnjöt följaktligen under uppehållet icke penningbidrag eller andra med värnpliktstjänstgöringen förenade förmåner. I 27 § 1 mom. A andra stycket 1941 års värnpliktslag föreskrives, att i tjänstgöringen inräknas tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll. Frågan om rätt att under övningsuppehåll åtnjuta penningbidrag är emellertid beroende av vad som i 2 § första stycket kungörelsen 1942: 527 skall förstås med begreppet »tjänstgöring».

Enligt 10 § 2 mom. kungörelsen 1926: 60 äger värnpliktig, som åtnjuter tjänstledighet för enskilda angelägenheter, där ledigheten icke överstiger åtta dagar, under hela ledigheten och i annat fall för åtta dagar av densamma bibehålla honom tillkommande penningbidrag. *Chefen för armén* har i sitt förslag av den 15 februari 1944 framhållit, att tjänstledighet, som förbandschef äger bevilja, numera lär bli beroende av anbefallda övningsuppehåll, samt ansett, att tjänstledigheten i varje fall begränsas genom bestämmelserna i 131 § 2 mom. inskrivningsförordningen angående hemförlovning av värnpliktig, vilkens frånvaro från tjänstgöring överstiger en tiondel av det antal dagar tjänstgöringen omfattar. Med hänsyn härtill har arméchefen ansett penningbidrag under tjänstledighet böra utgå utan gällande begränsning till högst åtta dagar.

Utredningsmännen ha i likhet med chefen för armén ansett rätten att under ledighet bibehålla med värnpliktstjänstgöringen förenade förmåner icke böra begränsas med hänsyn till längden av den i varje särskilt fall beviljade ledigheten. I princip ha med värnpliktstjänstgöringen förenade förmåner ansetts böra få åtnjutas under hela den tid den värnpliktige tages i anspråk för tjänstgöring och sålunda är förhindrad att utöva civil verksamhet. Tvekan synes därför enligt utredningsmännens åsikt icke böra råda om att förmånerna i fråga skola utgå under tiden för anbefallda övningsuppehåll. Såsom arméchefen föreslagit, ha utredningsmännen ansett skäligt, att den värnpliktige under tjänstledighet bibehålles vid de under tjänstgöring utgående förmånerna. Såsom en enkel och lättillämplig regel ha utredningsmännen — med viss begränsning vid förhinder att delta i tjänstgöring på grund av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen kan antagas ha varit orsak — ansett böra gälla att, därest värnpliktig av annan orsak än undergående av bestraffning m. m. icke deltagit i tjänstgöring, penningbidrag må bibehållas för tid, som den värnpliktige äger tillgodoräkna såsom fullgjord tjänstgöring. För tid, varunder värnpliktig till följd av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen kan antagas ha varit orsak, varit förhindrad delta i tjänstgöring, ha utredningsmännen ansett böra, i överensstämmelse med gällande bestämmel-

ser, föreskrivas, att penningbidrag må bibehållas under högst 45 dagar i en följd, där ej försvarets civilförvaltning prövar skäligt besluta, att hela eller någon del av bidraget må bibehållas för överskjutande tid.

I yttrande över utredningsmännens förslag har *chefen för försvarsstaben* framhållit, att enligt 126 § inskrivningsförordningen värnpliktig, som på grund av i tjänsten ådragen sjukdom eller skada blivit tillfälligt oduglig till krigstjänst, icke får mot sin vilja hemförlovas före tjänstgöringsperiodens normala slut. Det syntes icke rätt och torde knappast ha varit statsmakternas avsikt, att värnpliktig, som tillagts sistnämnda förmån, skulle förlora penningbidraget efter 45 dagar och därefter icke få någon kontant löneförmån. Principiellt borde penningbidrag utbetalas för varje dag, som tillgodoräknades såsom fullgjord del av ålagd tjänstgöring.

Försvarets civilförvaltning har ansett att, ehuru övningsuppehåll i värnpliktshänseende inräknas i tjänstgöringstiden, så likväl ej syntes böra ske i avlöningshänseende. Civilförvaltningen har vidare ifrågasatt, om anledning förefinnes att bibehålla den från 1926 års kungörelse upptagna bestämmelsen om begränsning av tiden för penningbidragets utgående vid tjänsteförhinder på grund av sjukdom eller skada, till vilken tjänstgöringen kan antagas ha varit orsak. Det förefölle ämbetsverket, som om bestämmelserna här borde ansluta sig till den av utredningsmännen uttalade principen om att med värnpliktstjänstgöringen förenade förmåner borde få åtnjutas under hela den tid den värnpliktige toges i anspråk för tjänstgöring.

*epartements-
chefen.* Vad utredningsmännen föreslagit i fråga om rätt för värnpliktig att under övningsuppehåll och tjänstledighet samt vid förhinder i vissa fall att delta i tjänstgöring bibehålla penningbidrag ger mig icke anledning till erinran. Vad särskilt angår spörsmålet om värnpliktigs förmåner vid förhinder att delta i tjänstgöring till följd av sjukdom eller skada, vartill tjänstgöringen kan antagas ha varit orsak, biträder jag dock vad *chefen för försvarsstaben* och försvarets civilförvaltning härvidlag anfört, innebärande att penningbidrag må bibehållas intill tidpunkten för hemförlovning eller uttryckning.

4. Särskild ersättning under sjö- och flygtjänstgöring.

Enligt 9 § andra stycket kungörelsen 1926: 60, sådant nämnda författningsrum lyder jämlikt kungörelsen 1941: 284, utgår under sjötjänstgöring eller tjänstgöring i sjöreserv till värnpliktig vid marinen, som inkallats till tjänstgöring jämlikt 28 § 1 mom. eller 36 § 2 mom. värnpliktslagen (28 § 1 mom. i 1941 års värnpliktslag), utöver penningbidraget, sjötjänstbidrag enligt samma grunder och med samma belopp, som tillämpas beträffande sjötillägg till fast anställd personal av motsvarande tjänstegrad, dock lägst med en krona. Häremot svarande bestämmelse är intagen i 2 § tredje stycket kungörelsen 1942: 527. Motsvarande föreskrift har även intagits i *arméchefens* förutnämnda förslag till kungörelse. Dock har bestämmelsen utsträckts att gälla även värnpliktig vid flygvapnet. Vidare har föreslagits, att sjötjänstbidrag under sjötjänstgöring eller tjänstgöring i sjöreserv skall utgå även vid tjänst-

göring jämlikt 27 § värnpliktslagen utöver 450 dagar, varvid framhållits, att förmånen i fråga utgör ersättning för den ökade risk och det större ansvar, som följa med tjänsten i fråga.

Försvarets civilförvaltning har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 januari 1945 erinrat om att enligt 26 § 7 mom. militära avlöningsreglementet och 24 § 6 mom. manskapsavlöningsreglementet beställningshavare, tillhörande eller kommenderad till tjänstgöring vid flygvapnet, under tjänstgöring å rustad sjöstyrka äger åtnjuta sjötillägg enligt för flottans personal gällande bestämmelser, dock att sjötillägg ej må utgå till beställningshavare, som åtnjuter flygtillägg, mekanikertillägg eller elevtillägg. Då tjänstgöringsförhållandena för flygvapnets sjökommenderade värnpliktiga finge anses likartade med vad som gällde för marinens motsvarande personal, syntes samma skäl, som föranlett sjötjänstbidragets införande för de värnpliktiga vid marinen, tala för att dylikt bidrag finge under motsvarande tjänstgöring utgå till värnpliktiga vid flygvapnet, vilka inkallats jämlikt 28 § 1 mom. värnpliktslagen, under förutsättning att icke flygtillägg, mekanikertillägg eller elevtillägg åtnjötes. Civilförvaltningen har därför föreslagit, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen utverka, att sjötjänstbidrag må utgå till värnpliktiga vid flygvapnet enligt samma grunder och under enahanda förutsättningar, som gälla beträffande värnpliktiga vid marinen. I anledning av ett utav chefen för flygvapnet i infordrat yttrande gjort uttalande, att även i fredstid värnpliktiga vid flygvapnet torde komma att förläggas ombord på krigsmaktens fartyg, har civilförvaltningen erinrat om att sjötjänstbidrag till värnpliktiga vid marinen endast utgår under tjänstgöring jämlikt 28 § 1 mom. värnpliktslagen. Skulle frågan om beredande av dylikt bidrag åt värnpliktiga jämväl under annan tjänstgöring anses böra tagas under övervägande, torde detta enligt ämbetsverkets mening böra ske i samband med en revision av bestämmelserna om avlöning och övriga förmåner åt värnpliktiga m. m.

Försvarsväsendets lönenämnd har i utlåtande över civilförvaltningens förutnämnda skrivelse framhållit att, såsom närmare framginge av propositionen 1939 U: 61 (s. 10) angående ändrade grunder i vissa fall för värnpliktigas avlöning, förslaget om införande av sjötjänstbidrag för marinens personal bland annat avsett att bereda skälig ersättning till flottans sjökommenderade värnpliktiga personal, vilken med hänsyn till personaltillgången förväntades bliva kvarhållen i tjänstgöring under avsevärt längre tid än arméns, kustartilleriets och flygvapnets personal. Sjötjänstbidraget tillerkändes dock redan från början icke blott flottans utan även kustartilleriets personal under sjötjänstgöring eller tjänstgöring i sjöreserv. Såsom skäl härför hade i den promemoria, som låg till grund för propositionen, framhållits, att för vinnande av anslutning till bestämmelserna om sjötillägg för den fast anställda personalen rätten att åtnjuta sjötillägg (sjötjänstbidrag) borde utsträckas även till värnpliktiga, vilka tjänstgjorde i sjöreserv eller fullgjorde sjötjänstgöring å kustartilleriets fartyg. Sedan sjötjänstbidraget infördes för marinens personal, hade fredstjänstgöringen för de värnpliktiga förlängts vid samtliga försvarsgrenar. Otvivelaktigt hade även värnpliktiga vid armén och flygvapnet tagits

i anspråk för beredskapstjänstgöring i betydligt större omfattning än som förutsetts hösten 1939. Vid sådant förhållande borde enligt lönenämndens mening vid bedömandet av detta spörsmål avgörande betydelse tillmätas den omständigheten, att värnpliktiga vid flygvapnet, som kommenderades till sjö-tjänstgöring vid marinen, härvid tjänstgjorde under samma villkor som marinens personal under dylik tjänstgöring. Under erinran att fast anställt manskap vid flygvapnet ägde uppbära sjötillägg under samma förutsättningar som motsvarande personal vid marinen tillstyrkte lönenämnden därför civilförvaltningens nämnda förslag. I likhet med civilförvaltningen uttalade lönenämnden vidare, att frågan, huruvida sjötjänstbidrag borde utgå till värnpliktiga jämväl under annan tjänstgöring än enligt 28 § 1 mom. värnpliktslagen, borde upptagas till övervägande i samband med en revision av bestämmelserna om avlöning och övriga förmåner åt värnpliktiga m. m.

Utredningsmännen ha framhållit, att införandet av sjötjänstbidrag för marinens personal närmast avsett att bereda sjökommenderad personal särskild ersättning för tjänstgöring ombord samt ersättning för att den sjökommenderade personalen med hänsyn till personaltillgången beräknades bli kvarhållen i tjänstgöring under avsevärt längre tid än övriga värnpliktiga. Beloppets fastställande till lägst 1 krona hade föranletts av önskemålet att bereda kom-pensation för den långvariga inkallelsen även åt dem, som ej på grund av befälsställning åtnjöte något lönetillägg. Såsom försvarsväsendets lönenämnd framhållit, hade emellertid, sedan sjötjänstbidraget infördes för marinens personal, fredstjänstgöringen för de värnpliktiga förlängts vid samtliga försvarsgrenar, vartill komme att värnpliktiga även vid armén och flygvapnet tagits i anspråk för beredskapstjänstgöring i betydligt större omfattning än som förutsetts hösten 1939. Vidare kunde erinras, att införandet av hemortslön — tidigare långtidstillägg — för värnpliktiga avsett att bereda vederbörande viss ersättning för långvarig tjänstgöring. Samma vore förhållandet med premier, som utginge till vissa värnpliktiga för genomgången viss utbildning, som krävde längre tjänstgöring än den för värnpliktiga i allmänhet gällande. I betraktande härav syntes numera bärande skäl icke föreligga att bereda marinens värnpliktiga förhöjd ersättning vid sjötjänstgöring såsom kompensation för långvarig tjänstgöring.

I fråga om särskild ersättning med hänsyn till tjänstgöringens art ha utredningsmännen erinrat, att sjötillägg utginge till fast anställd personal vid sjö-tjänstgöring och tjänstgöring i sjöreserv. Även om de skäl, som föranlett sjö-tilläggens införande för den fast anställda personalen, icke gjorde sig med samma styrka gällande i fråga om värnpliktiga, syntes dock övervägande skäl tala för att särskild ersättning bereddes även den värnpliktiga personalen vid motsvarande tjänstgöring. Därvid syntes anledning icke föreligga att bibehålla nuvarande begränsningsregel, att ersättning utginge endast vid tjänstgöring jämlikt 28 § 1 mom. värnpliktslagen, liksom ej heller att, såsom chefen för armén föreslagit, medgiva ersättning endast vid tjänstgöring utöver 450 dagar. Med hänsyn till vad förut anförts i fråga om ersättning för långvarig tjänstgöring, syntes icke heller den nuvarande bestämmelsen om visst minimi-

belopp (1 krona) böra bibehållas. Den särskilda ersättningen till värnpliktiga vid sjötjänstgöring eller tjänstgöring i sjöreserv syntes böra konstrueras såsom sjötillägg och avvågas i överensstämmelse med de sjötillägg, som vid motsvarande tjänstgöring utginge till fast anställd personal i samma tjänstegrad eller tjänsteklass. Även i fråga om rätt att komma i åtnjutande av förmånen i fråga borde samma bestämmelser gälla som för motsvarande fast anställd personal. Under tjänstgöring å rustad sjöstyrka borde sålunda sjötillägg jämväl tillkomma värnpliktig vid flygvapnet, som icke åtnjöte flygtillägg, mekanikertillägg eller elevtillägg.

Utredningsmännen ha vidare erinrat om att enligt beslut av 1944 års riksdag värnpliktig må vid tjänstgöring å ubåt vid rörlig förläggning från och med den 1 april 1944 tills vidare uppbara särskild ersättning med 50 öre för dag utöver honom eljest under dylik tjänstgöring tillkommande förmåner. I propositionen 1944:198, vilken legat till grund för riksdagens förutnämnda beslut, hade såsom skäl för införande av sagda förmån anförts bland annat följande.

Under den nuvarande förstärkta försvarsberedskapen ha vissa svårigheter yppat sig, då det gällt att till tjänstgöring å ubåt kommendera värnpliktiga i den utsträckning, som betingas av rådande förhållanden. Dessa svårigheter sammanhånga givetvis med de i jämförelse med annan sjötjänstgöring större risker, som ubåtstjänsten medför, samt med de olägenheter i övrigt, som åtfölja denna tjänstgöring. Till den på sistone ökade obenägenheten att mottaga sådan kommendering ha otvivelaktigt även medverkat de timade olyckshändelserna vid ubåtsvapnet. Mot bakgrunden av nu anförda förhållanden torde det få anses motiverat, att de å ubåt under beredskapstid tjänstgörande värnpliktiga beredas någon ekonomisk gottgörelse utöver vad som enligt gällande bestämmelser tillkommer dem.

Med anledning av ifrågasatt införande i ett blivande nytt krigsavlöningsreglemente av bestämmelser om särskild ersättning till värnpliktiga vid tjänstgöring å ubåt hade i en inom försvarsdepartementet utarbetad, den 22 juni 1944 dagtecknad *promemoria* framhållits, att förmånen i fråga konstruerats såsom en riskpremie att utgå i första hand under nu rådande beredskapstillstånd. Beträffande frågan om förmånens bibehållande för framtiden hade i promemorian framhållits, att något bestående behov av här avsedd riskpremie icke syntes föreligga. Tillskapandet av förmånen i fråga borde ses mot bakgrunden av de vid ubåtsvapnet nyligen timade olyckshändelserna, vilka förklarligt nog ökat obenägenheten att mottaga kommendering ombord å ubåt. Detta syntes emellertid vara att betrakta som en temporär företeelse, och härav följde, att förmånen om möjligt borde avvecklas, så snart normala förhållanden åter inträtt. Något verkligt behov av att bibehålla ersättningen efter en återgång till rena fredsförhållanden syntes för övrigt icke föreligga, enär värnpliktiga därunder endast i mycket begränsad omfattning tjänstgjorde å ubåt.

I över promemorian avgivet yttrande hade *chefen för marinen* framhållit de ovillkorliga risker, som följde med ubåtstjänsten, samt de med denna tjänst förenade mera ansträngande och obehväma tjänstgöringsförhållandena. De

förhållanden, under vilka personalen å ubåt arbetade under nu anbefalld beredskap, överensstämde helt med under fredstid rådande. Riskerna för personalen vore i stort sett desamma under fredstid som under beredskapsförhållanden. Chefen för marinen ansåge sig därför icke kunna tillråda, att förmånen i fråga avvecklades. Den vore enligt marinchefens mening ett oavvisligt rättvisekrav och ett för kommande fredsförhållanden bestående behov. *Försvarets civilförvaltning* hade ansett skäl kunna föreligga för ett bibehållande av ifrågavarande förmån jämväl efter den nuvarande beredskapens upphörande.

Utredningsmännen, som enligt det föregående föreslagit att sjötillägg må utgå till värnpliktiga enligt för motsvarande personal på aktiv stat gällande grunder, ha i konsekvens härmed ansett det högre sjötillägg, som tillkommer den fast anställda personalen vid tjänstgöring å ubåt, böra tillkomma även värnpliktiga vid motsvarande tjänstgöring. De speciella förhållanden, som motiverat det högre sjötillägget för den å ubåt tjänstgörande fast anställda personalen, syntes nämligen i allt väsentligt föreligga för de värnpliktiga. Särskild ersättning till värnpliktiga vid tjänstgöring å ubåt har därför icke av utredningsmännen föreslagits.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 maj 1944 har *chefen för marinen*, efter att ha inhämtat yttrande av *försvarets civilförvaltning*, bland annat föreslagit, att värnpliktiga må vid utförande av dykeriarbete erhålla särskild ersättning enligt för fast anställt manskap gällande bestämmelser. *Försvarets civilförvaltning* har särskilt framhållit, att anledning icke syntes föreligga att göra åtskillnad mellan fast anställt manskap och värnpliktiga i fråga om ersättning för risker av så speciellt slag som de med dykeriarbete förenade samt att det knappast kunde komma att röra sig om annat än ett begränsat antal värnpliktiga. *Försvarsväsendets lönenämnd* har i utlåtande över marinchefens skrivelse erinrat om, att nämnden i annat sammanhang förklarat sig finna skäligt, att värnpliktiga, som beordrades utföra dykeriarbete, finge komma i åtnjutande av särskild ersättning härför enligt samma grunder, som gälla för fast anställt manskap. Under hänvisning härtill har lönenämnden tillstyrkt marinchefens framställning i här ifrågavarande del. *Utredningsmännen* ha föreslagit, att värnpliktig må vid utförande av dykeriarbete åtnjuta särskilda förmåner enligt där- om för fast anställt manskap gällande bestämmelser.

Jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 1 april 1942 angående särskild gottgörelse för utförande av viss minsvepning må marinen tillhörande värnpliktig, som efter den 1 juli 1941 deltagit eller under tid, då riket ej är indraget i krig, deltager i minsvepningsarbete för undanröjande av befintliga mineringar, komma i åtnjutande av ett tillägg av 100 % å eljest utgående sjötjänstbidrag för varje dag sådant arbete förekommit. I brev den 2 juni 1944 har Kungl. Maj:t vidare föreskrivit, att värnpliktig, vilken under tid då riket ej är indraget i krig deltager i minsvepningsarbete för undanröjande av befintliga mineringar, må, där han ej är berättigad uppbära sjötjänstbidrag, från och med den 1 april 1944 äga åtnjuta särskild ersättning med 1 krona för varje dag sådant arbete förekommit. I anslutning till sålunda utfärdade bestämmelser ha utrednings-

männen föreslagit, att värnpliktig må åtnjuta ersättning för deltagande i minsvpningsarbete enligt vad därom särskilt stadgas.

I överensstämmelse med föreskrift i 9 § 1 mom. näst sista stycket kungörelsen 1926: 60 och 2 § näst sista stycket kungörelsen 1942: 527 ha utredningsmännen vidare föreslagit, att värnpliktig i vissa fall under flygtjänstgöring skall äga uppbära ersättning enligt därom särskilt meddelade bestämmelser. I sitt förenämnda förslag av den 15 februari 1944 har *chefen för armén* intagit föreskrift därom, att, där i avlöningsreglemente eller annan författning stadgas om tillägg, ersättning eller annan förmån för fast anställd personal vid tjänstgöring i viss angiven befattning eller tjänst, motsvarande förmån skulle utöver penningbidrag utgå till värnpliktig i de fall, då han såsom förordnad eller beordrad tjänstgjorde i däremot svarande befattning eller tjänst. *Utredningsmännen* ha icke ansett sig kunna förorda en dylik utvidgning av rätt till särskilda ersättningar åt värnpliktiga.

Marinförvaltningen har i yttrande över utredningsmännens förslag i denna del framhållit, att den ombord till fast anställd personal utgående förmånen av uppbördspenningar borde särskilt omnämnas bland de förmåner, som under sjötjänstgöring må utgå till värnpliktiga.

Statskontoret har ställt sig tveksamt till behovet och lämpligheten att utsträcka rätten till sjötillägg och ersättning under flygtjänstgöring att gälla värnpliktiga under vanlig fredstjänstgöring. Enligt ämbetsverkets mening syntes stor varsamhet vara att anbefalla i fråga om ett fortsatt utbyggande av systemet med särskilda ersättningar för visst slag av tjänstgöring. Det vore sålunda ingalunda givet, att icke med samma fog krav kunde uppkomma på motsvarande förmåner vid annan mera krävande tjänst, exempelvis vid pansarvapnet. Med hänsyn till önskvärheten att underlätta kommendering av värnpliktiga till tjänstgöring å ubåt syntes emellertid böra övervägas, om den enligt beslut av 1944 års riksdag vid dylik tjänstgöring utgående ersättningen med 50 öre för dag utöver värnpliktig eljest tillkommande förmåner alltjämt borde bibehållas.

På de skäl, utredningsmännen anfört, vill jag för egen del tillstyrka, att särskild ersättning till värnpliktiga under sjö- och flygtjänstgöring må utgå i enlighet med vad utredningsmännen härutinnan förordat.

*Departementets
chefen.*

5. Begravningshjälp m. m.

Enligt 8 § 1 mom. Kungl. Maj:ts brev den 19 december 1941 om sjukvård åt värnpliktig under militärtjänstgöring i fredstid m. m. utgår, därest värnpliktig under tiden för militärtjänstgöringen avlider, begravningshjälp med 250 kronor.

Utredningsmännen ha framhållit, att begravningshjälp enligt civila avlöningsreglementet, civila icke-ordinariereglementet, militära avlöningsreglementet och militära icke-ordinariereglementet utgår med lägst 400 kronor ävensom att i propositionen 1945: 218 begravningshjälpen för fast anställt manskap från och med den 1 juli 1945 föreslagits till lägst 400 kronor.¹ Vidare har

¹ Ifrågavarande förslag har vunnit riksdagens godkännande.

erinrats därom, att begravningshjälpen enligt militärensättningsförordningen sedan den 1 juli 1944 utgår med 400 kronor. I konsekvens härmed ha utredningsmännen ansett begravningshjälpen böra fastställas till 400 kronor även för värnpliktig, som avlider under militärtjänstgöring. I överensstämmelse med förutnämnda kungl. brev den 19 december 1941 ha utredningsmännen vidare föreslagit, att utöver begravningshjälp må efter försvarets civilförvaltnings bestämmande i förekommande fall av statsmedel bestridas kostnaderna för transport av den avlidne till hemorten eller till annan ort, i sistnämnda fall dock högst med belopp motsvarande kostnaderna för transport till hemorten.

Chefen för marinen har i yttrande över utredningsmännens förslag framhållit, att förslaget om den centrala förvaltningsmyndighetens hörande vid förekommande fall av transport av avliden till hemorten kunde innebära ett dröjsmål, som måste medföra att förvaltningschefen på egen risk nödgades fatta beslut för att, därest tillåtelse till transporten förvägrades, själv svara för de ekonomiska konsekvenserna. Förvaltningschef borde därför medgivnas beslutanderätt i denna fråga.

*Departements-
chefen.*

Utredningsmännens förslag i fråga om höjning av begravningshjälpen till värnpliktigs dödsbo från 250 kronor till 400 kronor är att betrakta som en konsekvens av avvägningen av begravningshjälpen till efterlevande efter personal i statens tjänst i allmänhet och föranleder icke någon erinran från min sida. Likaså biträder jag utredningsmännens förslag om bestridande i förekommande fall av kostnaderna för transport av värnpliktigs stoft. Prövningen härvidlag bör såsom utredningsmännen förutsatt ankomma på försvarets civilförvaltning. Chefens för marinen förslag om att beslutanderätten skulle delegeras till lokal förvaltningsmyndighet kan jag således icke biträda. Erinras må att motsvarande frågor såvitt angår fast anställd personal prövas av central förvaltningsmyndighet.

6. Fri resa och resekostnadsersättning vid övningsuppehåll och tjänstledighet.

Enligt äldre värnpliktslagar inräknades tid för uppehåll i tjänstgöringen icke i tjänstgöringstiden. Den värnpliktige var under uppehållet i tjänstgöringen att anse såsom utryckt. För resor i samband med anbefallt uppehåll tillämpades bestämmelserna för resa vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring. I 27 § 1 mom. A andra stycket 1941 års värnpliktslag föreskrives, att i tjänstgöringen inräknas tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll. Övningsuppehållen äro sålunda numera närmast att betrakta såsom en form av ledighet. Bestämmelserna om resa vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring torde fördenskull icke utan särskild föreskrift vara tillämpliga å resor i samband med övningsuppehåll.

Utredningsmännen ha i förevarande fråga framhållit, att det för att värnpliktig vid övningsuppehåll skulle kunna begagna sig av ledigheten framstode såsom skäligt, att staten bestrede kostnaderna för den värnpliktiges resor i samband med övningsuppehåll. Fri resa eller resekostnadsersättning

syntes därvid böra få åtnjutas inom riket från tjänstgöringsplatsen antingen till den plats, där den värnpliktige själv vore bosatt, eller ock till den plats, där hans närmaste anhörige vore bosatt, ävensom för återresa. Beträffande ifrågavarande resor syntes i övrigt böra gälla samma bestämmelser som vid resa för inryckning till och utryckning från tjänstgöring.

I propositionen 1941:136 (s. 3) hade chefen för försvarsdepartementet erinrat om att han uppdragit åt sociala försvarsberedskapskommittén att bland annat verkställa en förutsättningslös utredning i fråga om utvidgad rätt till fria resor för värnpliktiga under fredstid. Emellertid hade kommittén framhållit, att den icke ansett det möjligt att innan klarhet vunnits rörande den blivande försvarsorganisationen taga ställning till denna fråga. I propositionen (s. 7) hade departementschefen förklarat sig dela den av kommittén uttalade uppfattningen. Då det av försvarsberedskapskommittén åberopade hindret för ställningstagande till frågan om värnpliktigas rätt till fria resor under fredstid numera bortfallit, hade utredningsmännen ansett frågan härom böra upptagas till avgörande. Med hänsyn till den betydligt ökade tjänstgöringstiden syntes det skäligt, att de värnpliktiga i viss utsträckning bereddes fri resa eller resekostnadsersättning vid tjänstledighet. Här om ha utredningsmännen anfört följande.

Till ledning för bestämmandet av här avsedd förmån syntes kunna tjäna föreskrifterna i krigsavlöningsreglementet och krigsledighetsbestämmelserna om ersättning för resa i samband med ledighet under krigstjänstgöring. Då här avsedd tjänstledighet närmast syntes komma att motsvara ledighet, som avsåges i 4 § första stycket a) krigsledighetsbestämmelserna, syntes den plats, till vilken fri resa eller resekostnadsersättning finge åtnjutas, böra få bestämmas av vederbörande chef med hänsyn till ändamålet med ledigheten. I fråga om transportmedel och färdväg borde gälla samma bestämmelser som vid resa för inryckning till och utryckning från tjänstgöring. Liksom vid krigsledighet borde ersättning ej utgå för avgift för sovplats utom där fråga vore om sovplats, som inginge i biljettpriiset för befordran med fartyg. Även om det med hänsyn till numera fastställd tjänstgöringstid kunde anses skäligt att utsträcka värnpliktigas rätt till fria tjänstledighetsresor till att omfatta jämväl tjänstgöring i fredstid, syntes förmånen i fråga dock icke böra få åtnjutas i samma utsträckning som vid krigstjänstgöring. Då värnpliktiga i fredstid inkallades till fullgörande av viss bestämd tjänstgöringsomgång, borde rätten till fria tjänstledighetsresor lämpligen göras beroende av längden av den tjänstgöringsomgång, till vilken den värnpliktige vore inkallad. Fria tjänstledighetsresor syntes sålunda böra medgivas endast då tjänstgöringen vore avsedd att fortgå minst sex månader i en följd. Vid längre tjänstgöring i en följd borde förmånen i fråga få åtnjutas en gång för varje sådan period. Vid tjänstledighet i särskilt ömmande fall syntes dock skäligt att medgiva den värnpliktige fri resa eller resekostnadsersättning även vid kortare tjänstgöringsomgång än sex månader och vid längre tids tjänstgöring mer än en gång för varje period om sex månader.

Frågan om fria resor för värnpliktiga i samband med tjänstledighet har även varit föremål för prövning av 1945 års riksdag. I vissa vid samma riksdag väckta *motioner* hemställdes nämligen *dels* att riksdagen måtte besluta, att värnpliktiga vid beviljad tjänstledighet eller permission skulle erhålla rätt till

två fria hemresor i månaden, *dels ock* att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utfärdande av bestämmelser angående fria resor vid permission eller tjänstledighet åt inkallade, som fullgjorde beredskapstjänstgöring på större avstånd från hemorten än 50 kilometer.

Motionerna remitterades till statsutskottet, som inhämtade yttrande från *chefen för försvarsstaben*. Försvarsstabschefen anförde beträffande fria resor under fredstjänstgöring i huvudsak följande.

Ur personalvårdssynpunkt borde de värnpliktigas ekonomiska uppoffringar i samband med militärtjänstgöring i möjligaste mån minskas. Med hänsyn härtill vore det önskvärt, att de värnpliktiga bereddes de lättnader, som fria resor i den av motionärerna föreslagna utsträckningen skulle medföra. Förslagen måste emellertid bedömas även med hänsyn till de konsekvenser i ekonomiskt och trafiktekniskt hänseende, som de skulle medföra för bland annat berörda trafikföretag. För att närmare klarlägga dessa förhållanden hade förslagen av försvarsstabschefen remitterats för yttrande till järnvägsstyrelsen, som i samråd med svenska järnvägsföreningen i huvudsak anförde följande.

År 1940 hade rabatten på militär tjänstledighetsbiljett ändrats till 40 % mot förut endast 25 %. Därjämte hade införts militära veckoslutsbiljetter till enkelt pris för fram- och återresa inom viss begränsad tid vid veckoskiptena (helgerna). Då den militära personalen numera syntes vara ganska väl tillgodosedd i fråga om resor till nedsatt pris, måste styrelsen ställa sig tveksam till de framförda motionerna om ytterligare dylika förmåner, i synnerhet om styrelsen skulle anlägga ej endast den sociala utan även och främst den av statsmakterna på sin tid anbefallda affärsmässiga synpunkten på dylika frågor. Ett införande av två fria resor i månaden för värnpliktiga, som fullgjorde första tjänstgöring eller repetitionsövningar, skulle ytterligare öka trafiktopparna på lördags- och söndagseftermiddagarna. Det vore ur ekonomisk synpunkt icke lämpligt, att trafikföretagen som följd härav tvingades hålla en onormalt stor vagnpark. Då ifrågakommande värnpliktigas verkliga behov av dessa resor icke bedömdes vara så stort och då det kunde anses tillräckligt med de fria resor, som redan nu erhöles vid viss tjänstledighet, samt de nedsättningar, som därutöver redan åtnjotes, ifrågasatte styrelsen, om det icke vore till fyllest, om fria resor i enlighet med motionen kunde tilldelas dem som vore gifta.

I anslutning till vad järnvägsstyrelsen sålunda anförde finge försvarsstabschefen framföra följande synpunkter.

Den av motionärerna framförda rent sociala synpunkten, att det skulle ur såväl den enskilde individens som samhällets synpunkt vara angeläget, att den värnpliktige kunde stå i regelbunden kontakt med sin familj, med sin yrkesutövning samt med sina samhällsuppgifter i övrigt, vore i och för sig beaktansvärd. Betydelsen härav finge dock i det fall, då det rörde sig om så unga män, som de vilka fullgjorde sin första tjänstgöring, icke överdrivas. Det vore även att märka, att större delen av ifrågakommande värnpliktiga tjänstgjorde vid förband i relativ närhet till sina hemorter, varför resekostnaderna i regel icke syntes bliva så betungande. Dessutom kunde redan nu fria resor vid tjänstledighet på grund av sjukdom, för allmänt uppdrag eller för enskild angelägenhet av vikt författningsenligt erhållas i viss utsträckning. Detta gällde dock endast under nuvarande beredskapsförhållanden. För sådana värnpliktiga, vilka haft uppskov eller efterbesiktigats och därför fullgjorde sin första tjänstgöring sedan de nått en högre ålder, liksom för de värnpliktiga, vilka fullgjorde repetitionsövningar, förelåge måhända ett större behov av regelbunden kontakt med hemorten. På grund av svårigheterna att med hänsyn

till åldern göra en rättvis gränsdragning mellan de värnpliktiga, som fullgjorde första tjänstgöringen, syntes det dock icke vara lämpligt att medgiva fria resor enbart för de äldre av dessa. På grund av repetitionsövningarnas kortvarighet syntes fria hemresor under dessa knappast vara motiverade.

För de gifta värnpliktiga syntes större behov av fria hemresor föreligga än för de ogifta såväl under första tjänstgöringen som under repetitionsövningarna.

De värnpliktigas fria resor syntes komma att betalas ur anslagen till försvarsmakten. Då dessa kostnader skulle komma att bli bestående även efter beredskapstidens slut, måste de inrymmas inom fredsbudgetens kostnadsram för försvaret. Därest de framlagda motionerna vunne statsmakternas gillande, måste därför denna kostnadsram vidgas med hänsyn härtill.

De för närvarande rådande transportsvårigheterna vid järnvägarna hade nödvändiggjort vissa restriktioner för de militära transporter. Sålunda hade genom en högkvartersorder den 25 november 1944 anbefallts, att in- och utrykningsresor samt truppförbandstransporter och mera omfattande tjänstresor i möjligaste mån skulle förläggas till annan tid än fredagar kl. 12.00—måndagar kl. 12.00. Ett införande av de föreslagna fria resorna skulle, som järnvägsstyrelsen framhållit, sannolikt koncentreras till trafiktopparna i samband med veckohelgen och skulle således motverka det försök att minska transportsvårigheterna vid järnvägarna, som den anförda ordern utgjorde. Denna synpunkt måste beaktas.

Med hänsyn till vad ovan anförts kunde chefen för försvarsstaben icke tillstyrka en generell bestämmelse om fria hemresor två gånger i månaden för värnpliktiga, som fullgjorde första tjänstgöring eller repetitionsövningar. Där emot syntes vissa fria hemresor böra medgivas för värnpliktiga, vilka vore gifta.

Statsutskottet uttalade i utlåtande nr 213, att vad i förenämnda motioner anförts i fråga om vidgad rätt för värnpliktiga till fria hemresor syntes utskottet icke vara utan visst berättigande. Utskottet ville emellertid framhålla, att frågan vore i ekonomiskt och andra hänseenden av den räckvidd, att ett ställningstagande till de gjorda yrkandena måste föregås av närmare utredning. I anledning av de väckta motionerna ville utskottet därför föreslå, att dylik utredning i ämnet komme till stånd.

Riksdagen har (skrivelse nr 518) på de av statsutskottet anförda skälen anhallit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning av frågan om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga, vilka fullgöra dem i fredstid åliggande tjänstgöring eller beredskapstjänstgöring.

I avgivna yttranden över utredningsmännens förenämnda förslag har i huvudsak anförts följande.

Chefen för marinen: Enär större delen av flottans värnpliktiga fullgjorde tjänstgöring i en följd om 450 dagar (de övriga 420 dagar), syntes det rättvist, att värnpliktig med längre tjänstgöringstid än 360 dagar i en följd erhöle en tredje fri resa.

Chefen för centrala värnpliktsbyrån: Den föreslagna förmånen av fria tjänstledighetsresor kunde starkt ifrågasättas, då den värnpliktige åtnjöte övningsuppehåll, som fördelades på tre peridor.

Järnvägsstyrelsen: Under erinran om sitt förenämnda yttrande till chefen för försvarsstaben finge styrelsen anföras, att av styrelsen i berörda yttrande uttalade synpunkter på frågan gällde även de nu av utredningsmännen före-

slagna fria tjänstledighetsresorna. Vad av styrelsen framhållits om transportsvårigheterna vid veckoskiften hade genom den senaste tidens utveckling blivit en faktor av utslagsgivande natur. Med de ytterst ingripande åtgärder för att möjliggöra trafikens avveckling, som styrelsen nyligen nödgats vidtaga, vore det naturligt, att styrelsen åtminstone för närvarande måste avstyrka bifall till utredningsmännens förslag i vad det avsåge fria tjänstledighetsresor.

Värnpliktiga officerares riksförbund: Den föreslagna rätten till fria tjänstledighetsresor vore allt för snäv. Förbundet hemställde därför, att angivna förmån måtte medgivas högst en gång under de första sex månaderna av tjänstgöringstiden samt därefter högst en gång under varje följande tremånadersperiod.

Sedan chefen för försvarsstaben anbefallts att efter inhämtande av yttranden från cheferna för armén, marinen och flygvapnet avgiva utlåtande i anledning av förberörd riksdagsskrivelse, har försvarsstabschefen med överlämnande av yttranden från försvarsgrenscheferna inkommit med bevärt utlåtande. Beträffande värnpliktigas fria tjänstledighetsresor under fredstjänstgöring har härvid anförts i huvudsak följande.

Chefen för armén: Förslaget om fria resor för värnpliktiga från förläggningsplats till hemort och åter komme i praktiken att gynna endast sådana värnpliktiga, som vore bosatta i närheten av sin förläggningsort, t. ex. värnpliktiga vid ett infanteriregemente, som rekryterades inom inskrivningsområdet. För värnpliktiga vid specialförband, som uttoges från större områden än inskrivningsområdet (ibland från hela landet), komme bestämmelser i förevarande syfte att bliva illusoriska, enär det icke vore resans längd, som vore avgörande, utan den tid under vilken permission åtnjöttes. Av denna anledning samt då förslaget komme att draga relativt höga merkostnader för armén, avstyrkte chefen för armén förslaget ifråga.

Chefen för marinen: De värnpliktiga, som fullgjorde sin första fredstjänstgöring, vore så unga, att de i regel icke bildat familj, varför behovet för dem att besöka hemmet icke syntes motivera två fria resor i månaden, såvida icke särskilda skäl föreläge. På grund av att marinen tilldelade värnpliktiga ofta vore bosatta på mycket stora avstånd från tjänstgöringsplatsen, skulle två fria resor i månaden därjämte kräva att tjänstledighet beviljades i alltför stor utsträckning. Därest anledning att bevilja fria resor för dessa värnpliktiga över huvud taget skulle anses föreligga, borde dessa begränsas till en fri resa varannan månad.

Chefen för flygvapnet: Den i motionerna gjorda hemställan om vidgad rätt för värnpliktiga till fria resor syntes motiverad. Till fredstjänstgöring inkallade värnpliktiga vore emellertid i allmänhet så unga att endast ett fåtal vore familjeförsörjare, rörelseidkare och dylikt, vilkas närvaro i hemorten kunde påfordras av sådana orsaker. Antalet fria resor borde därför begränsas till en per månad. Med hänsyn till att en begränsning av reseavståndet nedåt till 50 kilometer skulle kunna medföra vissa orättvisor samt till det extra besvär som härvid skulle förorsakas expeditionspersonalen, borde förmånen gälla oberoende av avståndet till hemorten.

Chefen för försvarsstaben: Någon generell bestämmelse om fria hemresor för värnpliktiga två gånger i månaden under fredstid kunde icke tillstyrkas. En dylik bestämmelse skulle komma att förorsaka statsverket mycket stora kostnader. Under förutsättning att endast två tredjedelar av de värnpliktiga behövde resa för att komma hem samt att medelkostnaden för dessa resor uppginge endast till tio kronor komme — även med bortseende från värnpliktiga,

som fullgjorde befälsutbildning och motsvarande, samt värnpliktiga, som fullgjorde repetitions- och efterutbildningsövningar — kostnaden för två resor i månaden sannolikt att uppgå till närmare 8 miljoner kronor om året. Om från detta belopp droges kostnaden för resor i samband med övningsuppehåll, komme likväl att kvarstå en merkostnad av ungefär 7 miljoner kronor. Som detta syntes kräva en av ekonomiska skäl knappast möjlig ökning av försvarets totala kostnader, måste redan av denna orsak väsentliga inskränkningar göras i det ifrågasatta antalet fria resor i fred.

Det vore tydligt, att syftet med de fria resorna vid tjänstledighet och permission i fred i huvudsak uppnåddes även om antalet fria resor begränsades till en resa i månaden under de månader, då fri resa i samband med inryckning, utryckning eller övningsuppehåll icke förekommit eller avsåges förekomma. En sådan inskränkning borde därför göras.

Det syntes vidare icke vara nödvändigt, att förmån av fria resor bereddades de värnpliktiga, som tjänstgjorde så nära hemorten, att de med anlitande av de möjligheter till nedsättning i biljettpris, som förefunnnes, kunde resa hem en gång i månaden utan alltför kännbara kostnader. Gränsen syntes böra bestämmas så, att fria resor endast beviljades värnpliktiga, som bodde mer än 100 kilometer från förläggningssorten. Endast om gränsen bestämdes till 100 kilometer, torde någon väsentlig begränsning i statsverkets kostnader kunna åstadkommas. Kostnaden för en resa om 100 kilometer torde icke heller vara större än att den värnpliktige själv borde kunna betala en sådan resa i månaden.

Att begränsa förmånen av fria resor till gifta värnpliktiga, vilket otvivelaktigt skulle innebära en avsevärd kostnadsminskning, kunde icke förordas. De ogifta värnpliktiga hade ofta lika starka skäl att resa hem som de gifta, bland annat av den anledningen att de i många fall icke hade någon anhörig, som kunde tillvarataga deras intressen och sköta deras angelägenheter i hemorten.

Rätten till fria resor syntes icke böra begränsas till hemresor. Förmånen bleve med en sådan begränsning i stort sett värdelös för de värnpliktiga, som tjänstgjorde så långt från sina hemorter, att de endast kunde resa hem vid längre tjänstledighet och som alltså hade sämst ställt i de hänseenden, om vilka nu vore fråga. Dessa värnpliktiga borde kunna få fria resor till andra orter, där de t. ex. önskade tillbringa lördags-söndagspermission. Även andra värnpliktiga kunde ofta ha mycket stort behov av att få fria resor till andra orter än hemorten. Fri resa syntes därför böra medgivas till hemorten eller annan ort, dit resekostnaden icke vore större. Kostnadsökningen av en sådan utvidgning syntes bli obetydlig.

Såsom tidigare anförts torde gällande bestämmelser om resor i samband med inryckning till och utryckning från värnpliktstjänstgöring icke utan särskild föreskrift vara tillämpliga på resor i samband med anbefallda övningsuppehåll. Under det att enligt äldre värnpliktslagar tid för uppehåll i tjänstgöringen icke inräknades i tjänstgöringstiden, är nämligen förhållandet numera det motsatta, varför övningsuppehåll numera närmast torde få betraktas som en form av ledighet. Sakligt sett torde emellertid tvekan icke böra råda därom, att de värnpliktiga vid infallande övningsuppehåll skäligen böra åtnjuta fria resor enligt samma grunder som gälla vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring. Därmed skulle de värnpliktiga enligt nu tillämpad ordning årligen komma i åtnjutande av två fria resor vid armén och tre fria resor vid marinen och flygvapnet. Jag vill därför föreslå, att — på sätt utredningsmännen förutsatt — en dylik rätt för de värnpliktiga fastslås i en blivande författ-

Departements-
chefen.

ning rörande de värnpliktigas förmåner under fredstid. Jag får i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 5 oktober 1945 på min föredragning funnit sig föranlåten att för tiden från och med den 1 oktober tills vidare högst intill utgången av innevarande år provisoriskt tillförsäkra de värnpliktiga sådan rätt, i det att Kungl. Maj:t förklarar, att gällande bestämmelser om resor i samband med inryckning till och utryckning från värnplikts-tjänstgöring skola för samma tid äga motsvarande tillämpning beträffande resor i samband med övningsuppehåll.

Vad angår frågan om införande av rätt till fria tjänstledighetsresor för värnpliktiga i fredstid, har detta spörsmål såsom nämnts varit föremål för prövning av innevarande års riksdag. Den utredning, som verkställets i anledning av riksdagens skrivelse nr 518, har givit vid handen, att tillskapandet av en dylik förmån för de värnpliktiga skulle medföra avsevärda kostnader för statsverket. Av chefens för försvarsstaben i ärendet avgivna yttrande framgår, att kostnaderna för en tjänstledighetsresa om året för de värnpliktiga, som fullgöra första tjänstgöring (motsvarande), uppskattats till omkring $\frac{1}{3}$ miljon kronor. Härvid har förutsatts att endast två tredjedelar av de värnpliktiga behövde resa för att nå hemmet samt att kostnaden för varje resa uppginge till i medeltal endast tio kronor. Ett tillmötesgående av det motionsvis framförda förslaget om 24 tjänstledighetsresor om året skulle enligt motsvarande beräkningsgrund — bortsett från värnpliktiga, som fullgöra befälsutbildning (motsvarande) eller repetitions- och efterutbildningsövningar — betinga en årlig utgift av i runt tal 8 miljoner kronor. Även om härifrån dragas kostnaderna för resor i samband med övningsuppehåll, vilka resor i det föregående föreslagits skola i varje fall bekostas av statsmedel, skulle likväl kvarstå en kostnad av ungefär 7 miljoner kronor. Enligt angiven beräkningsgrund skulle ett genomförande av utredningsmännens förslag om två fria tjänstledighetsresor per år draga en kostnad av omkring $\frac{2}{3}$ miljon kronor. För de värnpliktiga är det tvivelsutan ett intresse att de få möjlighet att under värnpliktstiden besöka hemmet utan ekonomiska uppoffringar för egen del. Enligt min mening böra de värnpliktiga dock kunna anses i skäligen omfattning tillgodosedda genom den förmån, som innefattas i den av mig förordade rätten till fria resor i samband med övningsuppehåll, med den modifikation likväl, att — där antalet vapenövningsuppehåll vid någon försvarsgren understiger tre per år — värnpliktiga vid sådan försvarsgren böra, utöver fri resa i samband med övningsuppehåll, beredas fri resa i samband med beviljad tjänstledighet i sådan utsträckning att sammanlagda antalet fria resor per år vid övningsuppehåll och tjänstledighet uppgår till tre per år.

De kostnader, som uppkomma vid bifall till vad i det föregående föreslagits, torde böra bestridas från de under respektive försvarsgrenar uppförda förslagsanslagen till Reseersättningar m. m., delposten de värnpliktigas färdkostnader. Ifrågavarande anslag äro förslagsvis beräknade, varför särskild medelsanvisning för nu löpande budgetår icke blir erforderlig. Vid anslagsberäkningarna för nästkommande budgetår bör givetvis hänsyn tagas till de kostnader, som föranledas av den nu förordade rätten till fria resor vid övningsuppehåll.

Till den av riksdagen berörda frågan om fria resor under beredskapstjänstgöring torde jag få anledning återkomma i samband med anmälan inför Kungl. Maj:t av förslag till nya tilläggsbestämmelser till krigsavlöningsreglementet.

7. Tidpunkt för de föreslagna bestämmelsernas ikraftträdande.

Med hänsyn till tidpunkten för de värnpliktigas inryckning till första tjänstgöring, vilken för huvuddelen av dem tager sin början under april månad, synes det önskvärt att de i det föregående förordade ändrade bestämmelserna rörande vissa förmåner för de värnpliktiga bringas i tillämpning under nu löpande budgetår. Ändringarna synas lämpligen böra träda i kraft den 1 januari 1946 till den del föreliggande förslag icke redan genomförts genom Kungl. Maj:ts berörda beslut den 5 oktober 1945. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen fattat beslut i ärendet, utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

8. Hemställan.

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående förordade grunder, utfärda föreskrifter i fråga om vissa förmåner till värnpliktiga.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

C. F. von Horn.